

Türkiye - Avrupa Birliği İlişkilerine Dış ve İnsani Yardımlar Penceresinden Bakmak - Damla Cihangir-Tetik ve Meltem Müftüler-Baç

Özet

Türkiye, orta gelirli bir ülke olmasına rağmen yakın zamanda dış ve insani yardım oranlarını, başta Avrupa Birliği (AB) kurumları, bazı AB üye ülkeleri, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Çin olmak üzere, kendisinden daha zengin ve gelişmiş ekonomilere göre daha fazla artırmıştır. Türkiye'nin günümüzde insani yardım alanında uluslararası sistemin öncüsü konumuna gelmesi ampirik pek çok soruyu

da beraberinde getirmektedir. Bu çalışma, AB ve müzakere eden bir aday ülke olan Türkiye'nin, 2005'ten günümüze insani yardım politikalarını ve miktarlarını karşılaştırarak her iki aktör arasındaki farklılıkları ve işbirliği olanaklarını ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Aynı zamanda, bu çalışma, 2011 yılında patlak veren Suriye iç savaşı nedeniyle ortaya çıkan "göç krizinin" her iki aktörün de politika yapımına ve işbirliği imkanlarına etkisini irdelemektedir. İnsani yardım alanında halihazırda var olan işbirliği olanakları, Türkiye'nin yükselen bir bağışçı ülke olarak küresel kalkınma gündemine yapabileceği potansiyel katkı nedeniyle önem taşımaktadır. İkinci olarak, Türkiye halen bir AB aday ülkesi olduğu için Türkiye'nin insani yardımı da kapsayan kalkınma ve işbirliği politikalarının AB dış politikasının ortak çıkarlarına katkı sunma potansiyeline sahiptir. Bu çalışma, Türkiye'nin ve AB'nin insani yardım politikalarının farklılıklarını ve örtüşmelerini inceleyerek hem yükselen donörlere ilişkin literatüre, hem de Avrupa bütünleşmesi çerçevesinde dış yardımlar literatürüne katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Anahtar kelimeler: Türkiye, AB, insani yardımlar, dış yardımlar, göç krizi

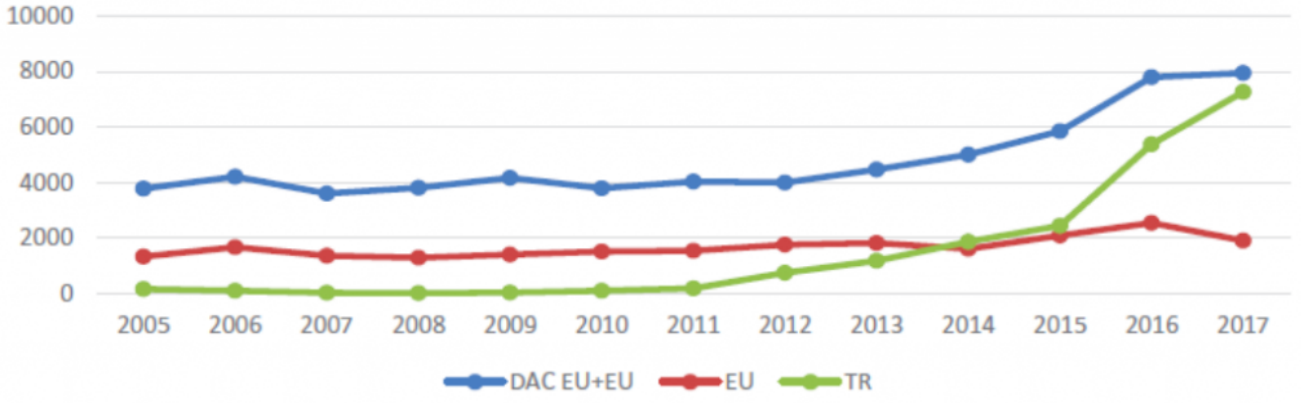
Giriş

Tüm dünya olarak içinde yaşadığımız olağanüstü koronavirüs günlerinde Türkiye-Avrupa Birliği (AB) veya Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ilişkileri dendiğinde ilk akla gelen konu, şüphesiz Türkiye'nin çeşitli AB üye ülkelere ve ABD'ye yaptığı sağlık malzemesi yardımları olacaktır. Koronavirüs salgınının 2019 yılı sonunda Çin'de başlamasını takiben Türkiye, Çin'e sağlık malzemesi yollayan ilk ülkelere biri olmuştur. Daha sonra virüsün başta İtalya ve İspanya olmak üzere, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) müttefiki AB üye ülkelerinde ve ABD'de, çok yüksek oranda vaka ve ölüm sayılarına yol açacak şekilde hızla yayılması, Türkiye'nin insani yardım paketlerini bu ülkelere de yollamasına vesile olmuştur. Türkiye ayrıca, Batı Balkanlar'da Sırbistan, Kosova, Bosna Hersek, Karadağ, Kuzey Makedonya ve Bulgaristan'a, dünyanın diğer bölgelerinde de Kolombiya, Somali ve Pakistan'a da sağlık malzemesi iletmiştir. 18 Nisan 2020 tarihli açıklamasında Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, "116 ülkenin Türkiye'den yardım talep ettiğini, ancak şimdiye kadar 44 ülkeye yardım iletildiğini"

belirtmiştir (BBC Türkçe, 2020). İç kamuoyunda malzeme yetersizliğine ve malzemelerin gerekli yerlere ulaştırılamamasına ilişkin tartışmalar sürerken, Türkiye'nin kendisinden daha kalkınmış ve büyük ekonomilere sahip ülkelere dış yardım olarak sağlık malzemesi yollaması, Türkiye'nin özellikle son on yılda, farklı şekillerde ortaya çıkan "yumuşak-güce" dayalı dış politika söylemine, önceliklerine ve yükselen bir bağışçı ülke olmasına (İpek, 2015; Cihangir-Tetik ve Müftüler-Baç, 2018; 2020) dayandırılabilir.

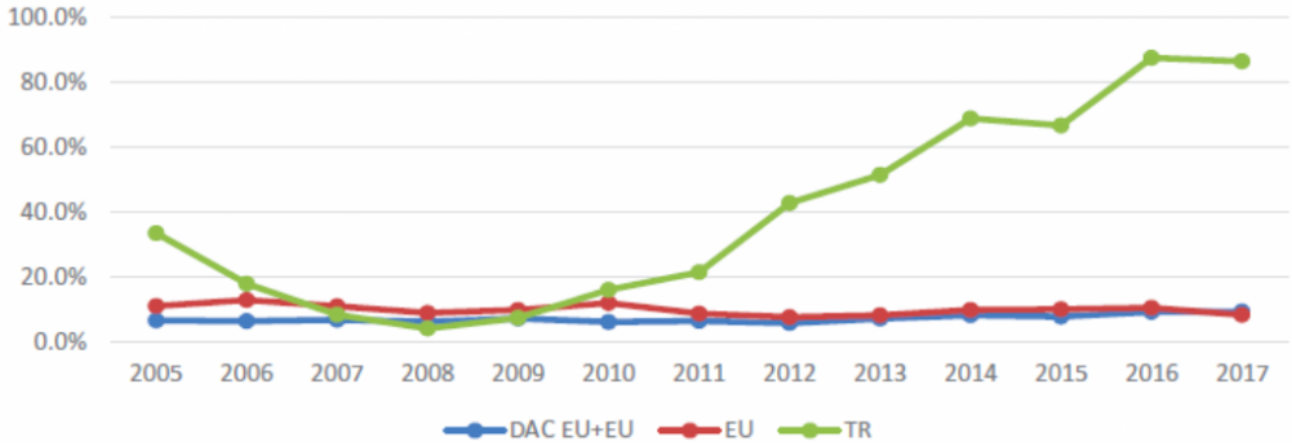
Son yıllarda, orta gelirli bir ülke olarak, Türkiye'nin dış ve insani yardımlar alanında daha zengin ve büyük ekonomilere sahip ülkelerle yarışması, hatta bazılarında daha fazla miktarda yardım sağlaması hayli ilgi çekici bir durum yaratmaktadır. 2018 Küresel İnsani Yardım Raporu'na (*Global Humanitarian Assistance Report*) göre Türkiye, öncü küresel insani yardım bağışçıları arasındadır. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü'nün (*OECD*) kalkınma istatistiklerine göre Türkiye, 2015 yılından itibaren insani yardım miktarını hızla artırmıştır (Bknz. Grafik 1 ve 2). Türkiye, 2016'da insani yardım miktarında dördüncü sıradayken, 2018'de 8,07 milyar dolarla dünyada en fazla miktarda insani yardım sağlayan ülke olmuştur. Türkiye'yi 6,68 milyar dolarla ABD, 2,98 milyar dolarla Almanya, 2,52 milyar dolarla Birleşik Krallık ve 2,25 milyar dolarla AB kurumları takip etmiştir. Türkiye, 2017'de 7,3 milyar dolar insani yardım yapmışken, AB kurumları ve üye ülkeleri aynı sene toplam 7,9 milyar dolar insani yardımda bulunmuşlardır. Türkiye'nin bir yükselen bağışçı ülke olarak insani yardım miktarının neredeyse AB kurumları ve 28 AB üyesinin toplamına eşit olması ama aynı zamanda, AB kurumlarından da en çok yardım alan aday ülke olarak - 2000-2018 yılları arasında toplam 30 milyar dolar- uluslararası sistemde varlık göstermesi pek çok ampirik soruyu beraberinde getirmiştir.

Grafik 1: AB Kurumları, AB ve OECD-DAC üye ülkeleri ve Türkiye'nin İnsani Yardım Miktarları (2005-2017)

Kaynak: Cihangir-Tetik ve Müftüler Baç, 2020.

Grafik 2: AB Kurumları, AB ve OECD-DAC üye ülkeleri ve Türkiye'nin İnsani Yardım Miktarlarının Tüm Resmi Kalkınma Yardım (ODA) Miktarlarına Oranları (2005-2017)

Kaynak: Cihangir-Tetik ve Müftüler Baç, 2020.

Türkiye'nin son yıllarda dış ve insani yardım oranındaki bu ani yükselişine karşın AB ve bazı üye ülkeleri başta insani yardım alanında olmak üzere kalkınma ve işbirliği yardımlarında sivil toplumdaki eğitime, enerjiden bankacılık ve finansal sektöre kadar nerdeyse her sektörde küresel liderler arasındadır. Bunun yanında, Türkiye'nin daha fazla öncelik verdiği sektörler, insani yardım, eğitim, sağlık, altyapı, anlaşmazlık, barış ve güvenlik alanlarıyla sınırlıdır (Cihangir-Tetik ve Müftüler Baç, 2020, 8). Ancak, her ne kadar Türkiye, kriterleri sağlamasına rağmen OECD-Kalkınma Yardımları Komitesi'ne (DAC) üye olmayı tercih etmiyorsa ve de AB ile müzakereler durmuş gözüküyor olsa da Türkiye'nin OECD'nin kurucu üyeleri arasında bulunması ve müzakere eden bir

AB aday ülkesi olması ülkenin geleneksel Batılı bağışçı ülkelerin kalkınma ve işbirliği sistemi içinde yer almasını sağlamaktadır. Avrupa Komisyonu'nun Türkiye İlerleme Raporlarına göre Türkiye, kalkınma ve işbirliği alanında AB müktesebatı ile ileri düzeyde, hatta bazı üye ülkelere bile daha fazla uyum sağlamaktadır. Bu da Türkiye'yi diğer yükselen bağışçı ülkelere ayırmaktadır (Apaydın, 2012; Cihangir-Tetik ve Müftüler-Baç, 2018; 2020). Bu nedenle, başta insani yardım alanında olmak üzere, Türkiye'nin kalkınma ve işbirliği yardımları politikasında AB'yle işbirliği yapma imkanının olduğunu ileri sürmekteyiz. Türkiye ve AB insani yardım politikalarının karşılaştırılmasının altındaki temel gerekçe çok katmanlıdır. Ancak, bu alanda işbirliği başlıca şu iki sebepten dolayı anlamlı ve önemlidir. İlk olarak, Türkiye, geleneksel Batı kalkınma ve işbirliği sistemi içinde ama aynı zamanda da yükselen bir bağışçı ülke olarak küresel kalkınma gündemine, geleneksel ve yükselen donörlerin birlikte hareket edebilmesi açısından örnek teşkil ederek katkı sağlayabilecek potansiyel bir role sahiptir. İkincisi, Türkiye, hala müzakere eden bir AB aday ülkesi olduğu için dış politika ve dış yardımlar politikası bağlamında AB'nin müşterek çıkarlarına katkı sağlayabilecek bir potansiyele de sahiptir.

Türkiye ve AB'nin İnsani Yardım Politikalarının Karşılaştırılması

Türkiye ve AB'nin insani yardım politikalarının ana hedeflerine ve toplam miktarlarına bakmak, potansiyel işbirliği imkanları veya ayrıştıları hususlar hakkında görüş sunabilmek adına anlamlı olacaktır. Her iki paydaşın dış yardım politikalarına ilişkin temel belgelerine bakıldığında ne Türkiye'nin ne de AB'nin insani yardımı dış yardım politikalarının bir parçası olarak özellikle vurgulamadığı görülmektedir. Ancak, 2005-2017 yılları arasındaki *OECD* kalkınma verilerine bakıldığında her iki paydaşın da insani yardım başlığı altındaki "acil durum müdahale yardımı" alt sektöründe hatırı sayılır oranda yardım yaptığı göze çarpmaktadır.

AB'nin dış yardımlarında "insani yardıma" özel bir vurgu yapmamasının altında yatan başlıca sebep, kalkınma ve insani yardım politikalarının önceliklerindeki temel farklılıktır. AB insani yardım politikası, insani yardımın siyasi, ekonomik, askeri ve diğer amaçlardan bağımsızlığına vurgu yapan Uluslararası İnsani

Hukuk'a ve İnsan Hakları Hukuku'na uyumludur ve şu dört temel prensiple güdümlüdür; insaniyet, tarafsızlık, yansızlık ve bağımsızlık (AB Konseyi, 1996). Bu bağlamda, AB insani yardım sağlarken, kendi kurumlarının ve üye ülkelerinin dış politika önceliklerinden bağımsız yardım temin ettiğini vurgulamaktadır (Lizbon Antlaşması, Madde 214). Fakat aynı zamanda, 2009 yılında yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması, özellikle insani krizlerin sonuçlarıyla temel kaynaklarının doğrudan ilişkili olduğunu vurgulayarak, güçlendirilmiş uyumluluk (*enhanced cohesion*) amacıyla, AB'nin insani, kalkınma ve işbirliği, Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (CFSP) ile ticaret politikalarının birbirleriyle ve diğer AB politikalarıyla ilintili olmasını öngörmektedir (Orbie ve diğerleri, 2014). Bu durum, AB'nin bağımsız bir insani yardım politikası izlemesi önündeki zorluklardan biridir. Halihazırda, literatürde Batı-merkezli insani yardımın ya da dış politikada "insaniyetçilik" veya "insani diplomasi" adıyla yürütülen politikaların aslında siyasi, ekonomik ve askeri açıdan güçlü olan tarafla, bir diğer deyişle "egemen güçle" ilişkili olduğu eleştirilmekte, insani kaygıların bağışçı hükümetler tarafından askeri müdahaleler için gerekçe olarak kullanıldığına değinilmektedir (De Lauri, 2016). Tam da bu bağlamda özellikle Türk tarafı, Türkiye-AB ilişkilerinde yaşanan siyasi gerilimin ve dış yardım politikaları alanında işbirliği yapılamamasının sebeplerinden birinin AB'nin bu ikircikli tutumu olduğunu iddia etmektedir. Örneğin, Türkiye Cumhurbaşkanı Erdoğan, birçok kez Avrupa ülkelerinin Afrika'daki varlığının emperyalist politikalarının bir uzantısı olduğunu belirten açıklamalar yapmıştır (Langan, 2017). AB, teoride dış politikadan bağımsız bir insani yardım politikası izlediğini belirtirken dış ilişkilerinde insani yardım ve diğer politikalarını uyumlaştırma zorluğu yaşamaktadır.

Ancak, Türk dış politikası da benzer bir ikilem yaşamaktadır. Türkiye, açıkça bütün dış politika önceliklerinin "insani" olduğunu vurgulayarak dış ve insani yardım politikalarının da dış politika tercihlerinden bağımsız olmadığını net bir şekilde belirtmektedir. Fakat bu durum da Türkiye'yi Avrupa'yı eleştirdiği durumun bir benzerine sokmaktadır. Özellikle son on yılda Türkiye, başta bölgesel ve küresel bir aktör olmak hedefiyle, dış yardım politikasını dış politikasının önemli bir aracı olarak kullanmaya başlamıştır (Kavaklı 2018; Aras ve Akpınar 2015; Aydın-Düzgit 2019). Bu doğrultuda Türkiye, insani dış politikasını ve dış yardım politikasını "cömert" ya da "hayırsever" olarak tanımlayarak, müdahaleci olarak gördüğü Avrupalı bağışçı ülkelerin dış yardım politikalarına bir alternatif olarak öne çıkarmaktadır. Bu durum Türkiye ve AB arasında bir işbirliği imkanını

daha en başından engellemektedir. Aynı zamanda, insani yardım politikasının ulusal çıkarlara dayalı bir Türk dış politikasından bağımsız olmaması, Türkiye'nin de aslında bir nevi müdahaleci bir bağışçı ülke olmasına yol açmaktadır. Yapısal olarak dış ve insani yardım politikalarında aslında bir uyum yakalamış olan AB ve Türkiye, ilk defa Suriye iç savaşı sonrasında yaşanan ve birlikte yüzleşmek zorunda kaldıkları insani trajediyle bu alanda elle tutulur, gözle görülür bir işbirliğine gitmişlerdir.

Göç Krizi ve Türkiye-AB İşbirliği

Bu çalışmanın başında ifade ettiğimiz Türkiye'nin kalkınma ve işbirliği politikasının yapısal olarak AB'ninkiyle uyumlu olması, her ne kadar bahsi geçen dış politika söylem farklılığını aşmaya yetmemiş olsa da 2011 yılında patlak veren Suriye iç savaşı ve neticesindeki göç krizi, her iki tarafın ortak çıkarları doğrultusunda işbirliği yapmasına vesile olmuştur. Farklı pek çok yoldan AB üye ülkelerine ulaşmaya çalışan, sayıları milyonları bulan Suriyeli mülteciler şüphesiz AB'nin güncel dış ilişkilerinde, insani çabalarında, göç ve iltica politikalarında çok derin bir etki yaratmıştır. Öncelikle, Lizbon Antlaşması'nın öngördüğü insani yardım politikalarıyla diğer dış politika mekanizmalarını uyumlaştırma hedefi, Birlik'in göçün temel sebepleriyle mücadeleyi dış yardım politikasında öncelikli hale getirmesine neden olmuştur. Bu bağlamda AB, 2017 yılında Kalkınma üzerine Avrupa Mutabakatı (*European Consensus on Development*) ve Göç üzerine Avrupa Gündemi'ni (*European Agenda on Migration*) yayınlamıştır. Böylelikle AB, dış politikasında çokça eleştirilen göç-kalkınma bağlantısını resmiyete dökmüştür. Bu bağlamda AB, yasadışı göçü engellemek için pek çok transit ülke ile iki taraflı anlaşmalar müzakere etmeye başlamıştır ve Türkiye ile Mart 2016'da anlaşmaya varılan AB-Türkiye Mutabakatı bunların ilkidir. Sonuç olarak, her fırsatta Türkiye'nin AB'yi dış yardım politikasında müdahaleci ya da emperyalist olarak ötekileştirdiği yeni bir politika aksiyonuna örnek olabilecek olan göç-kalkınma bağlantısı, Türkiye-AB arasında insani yardım alanında önemli bir işbirliğine vesile olmuştur. Bu işbirliğinin teknik, insani ve hukuki boyutu ve bu bağlamdaki sonuçları başka bir çalışmanın konusudur, bu çalışmada yer almamaktadır.

Yaşanan insani krize Türkiye'nin AB'nin çerçevelediği bir programın içinde yer

almayı kabul ederek müdahale etmesi, Türkiye'nin AB'nin kalkınma hedeflerine katkı sunmadaki potansiyelini anlamak açısından temel bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Özellikle AB tarafı için, anlaşmaya varılan planın işlemesi halihazırda başka hiçbir alanda ilerlemeyen Türkiye-AB ilişkilerinin en üstün önceliği haline gelmiştir (Demirsu ve Cihangir-Tetik, 2018). Ancak bu mutabakat, Türkiye'nin Kuzey Suriye'de yürüttüğü askeri operasyonun AB tarafından desteklenmediği, Suriye'deki insani krizin yönetilmesinin tüm sorumluluğunun Türkiye tarafından alındığı gerekçesiyle, 27 Şubat 2020 İdlib saldırısının hemen ardından Türk hükümetinin tek taraflı olarak Suriyeli mültecilerin Avrupa'ya geçişini engellemeyeceğini açıklamasıyla derin bir insani ve siyasi krize girmiştir. Her ne kadar Cumhurbaşkanı Erdoğan ivedilikle Türk Sahil Güvenliği'nin Ege Denizi'nde herhangi bir geçişi engelleyeceğini açıklasa da özellikle Edirne, Pazarkule sınır kapısında on binlerce mültecinin günlerce süren Yunanistan'a geçebilme mücadelesi ve her iki tarafın bu durumu yönetememesi AB-Türkiye Mutabakatı'nın, halihazırda zaten insani anlamda tartışılan işlerliğinde, dolayısıyla Türkiye-AB ilişkilerinde, onarılması güç bir yara açmıştır. Ancak bu çalışmanın temel argümanına dönecek olursak, hiç kuşku yok ki bu işbirliği sayesinde Türkiye, özellikle 2013 yılından itibaren, insani yardım miktarını hızla artırmış, ABD ve AB gibi geleneksel bağışçılarla eşit seviyelere çıkarmış ve yükselen bir bağışçı ülke konumuna gelmiştir. Her ne kadar Suriye'deki insani kriz ve mültecilerin Türkiye'ye geçişi sürdükçe Türkiye bu konumunu koruyacak gibi gözükse de şu anda içinde bulunulan küresel pandemi salgını ve dolayısıyla yaşanmakta olan küresel ve ulusal ekonomik krizin etkilerinin Türkiye'nin Suriye krizine ve dış ve insani yardım politikalarına nasıl etki edeceği belirsizliğini korumaktadır. Ancak, bir sonraki bölümde irdeleneceği üzere Türkiye'nin insani yardım politikasının, öncelikle AB ile işbirliğinden doğan yapısal kazanımları olsa da mülteci meselesinin AB-Türkiye ilişkilerinde araçsallaştırılması, Türkiye'nin AB'yi ötekileştirici söylemi, Türkiye'nin insani yardım politikasının hayli merkezîyetçi ve demokratik denetleme mekanizmalarından uzak olması gibi sınırları da bulunmaktadır.

Türkiye'nin İnsani Yardım Politikasının Kazanımları ve Sınırları

Türkiye'nin insani yardım alanındaki bu hızlı yükselişi 2012 yılından itibaren Suriye'deki iç savaştan kaçıp Türkiye'ye gelen ve Türkiye'de yaşamakta olan

Suriyeli mültecilere yönelik yaptığı yardımlardan kaynaklanmaktadır. Burada şöyle bir ikilem söz konusudur. Her ne kadar bir donör ülkenin kendi içinde insani amaçlarla kullanmak için ayırdığı bütçe, uluslararası insani yardımla kıyaslanabilir olmasa da (Küresel İnsani Yardım Raporu, 2018) Türkiye, her sene *OECD*'ye dış yardım verilerini gönüllü olarak raporladığı ve Türkiye içinde yaşayan Suriyeli göçmenlere ilişkin harcamaları da "dış yardım" kalemi olarak raporladığı için *OECD* bu bilgileri resmi saymaktadır. Türkiye'nin insani yardım kalemi dışında genel olarak resmi kalkınma yardımları miktarı ve bu yardımların gayrisafi milli hasılasına oranı hayli artmıştır. Son on yılda dönüşen Türk dış politikası, Türkiye'nin dış yardımlar dahil pek çok politika alanında bağımsız bir şekilde manevra yapabilme kabiliyetini artırmıştır (Çelik ve İşeri, 2016). Bu bağlamda, özellikle 2005 ve 2011 yılları arasında Türkiye'nin Birleşmiş Milletler (BM) gibi çok taraflı kurumlara yaptığı dış yardım miktarı azalırken, iki taraflı yardım miktarı hızla artmıştır. Ancak, bu yeni dış politika söylemini uygularken Türkiye'nin önüne çıkan temel engeller, coğrafi, bütçesel, kurumsal ve insan kapasite eksikliğiyle uluslararası yardım dağıtımındaki teknik bilgi eksikliği ve yerel gerçekliklere hakim olamayışı olarak ortaya çıkmıştır (Aras ve Akpınar, 2015). Dolayısıyla Türkiye, insani diplomasi vurgusuyla başta Ortadoğu ve Somali Yarımadası'nda barış inşası ve acil müdahale yardımlarını artırırken geleneksel Batı yardım çerçevesini karşısına almış, ona alternatif bir stratejiyle kendini küresel kalkınma gündeminde konumlandırmıştır.

Ancak, hem Ortadoğu'da ama temelde Somali'ye yapılan özgüvenli yardımların aksine, 2012'den itibaren Türkiye'nin ve AB'nin birlikte karşı karşıya kaldığı mülteci krizi, Türkiye'yi dış ve insani yardım alanında sıkça eleştirdiği geleneksel Batılı çok taraflı kurumlarla, özellikle AB ile çok daha fazla işbirliği içine girmeye zorlamıştır. Her ne kadar Türkiye kendi öz kaynaklarıyla bahsi geçen insani yardım miktarlarına erişse de mülteci krizine müdahalede daha önceki bağımsız donör pozisyonunu bırakıp AB ile işbirliği yapmak istemesindeki temel motivasyonu, dört milyona yakın mülteciyi Türkiye'nin içinde barındırmanın finansal ve teknik yükünü tek başına değil, AB ile paylaşmak istemesi olmuştur. Bu bağlamda, AB ve üye ülkeleri AB'nin Türkiye'deki Mülteciler için Mali Yardım Programı'nı (*FRIT*) başlatmayı ve bu program aracılığıyla, Türkiye'de yaşayan Suriyeli mültecilerin acil insani ihtiyaçlarını karşılamak ve yaşam koşullarını iyileştirmek için 3+3 milyar Avro insani yardımın tahsisini onaylamışlardır. Bu nedenle, mevcut durumda Türkiye ve AB'nin en fazla işbirliği potansiyeline sahip

olduğu politika alanlarının başında insani yardım sekt6r6 ve acil durum m6dahale yardımı alt sekt6r6 geldiğini ileri s6rmekteyiz. Ancak, bu durum her iki don6r6n insani yardım politikalarındaki ideolojik 6rt6şmeden değil, Suriye iç savaşı ve m6lteci krizi nedeniyle insani yardım sekt6r6n6 6nceliklendirmelerinden kaynaklanmaktadır.

T6rkiye ve AB'nin insani yardım politikalarını karşılaştırmamız her iki don6r6n farklılıklarının yanı sıra, bu politika alanındaki çok katmanlı tamamlayıcılıklarını da ortaya çıkarmıştır. 6ncelikle, T6rkiye, 2015 sonrasında insani yardım politikasını d6n6řt6rmeye başlamış ve bu alanda AB başta olmak 6zere çok taraflı kurumlarla işbirliğine gitmiştir. İkinci olarak, AB ve T6rkiye'nin T6rkiye'deki Suriyeli m6ltecilere ilişkin vardiğı anlaşmanın sonucunda T6rkiye insani yardım alanında kurumsal ve insan kaynakları kapasitesini artırmıştır. Bunun temel nedeni, T6rkiye işbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Y6netimi Başkanlığı (AFAD), Kızılay, İçişleri Bakanlığı G6 İdaresi Genel M6d6rl6đ6, valilikler, kaymakamlıklar ve belediyeler gibi kamu kurumlarının insani yardımın dağıtımından sorumlu başlıca kurumlar olmalarıdır. Bir başka deyişle ve başka bir çalışmanın araştırma konusu olacak şekilde, Suriye'deki iç savaş kaynaklı g6 ve sığınmacılar meselesi ile T6rkiye'nin uluslararası sitemde artan insani yardım akt6rl6đ6 merkezietçi bir yapının içinde hapsolmuştur. 6te yandan uluslararası sivil toplum 6rg6tleri T6rkiye'de insani yardımın dağıtılması konusunda hayli aktif bir rol 6stlenirken T6rkiye menşeli sivil toplum kuruluşlarının ve vatandaş temelli sosyal yardımlaşma yapılarının rol6 hayli sınırlı kalmıştır ve kalmaya devam etmektedir.

Sonuç

Kısacası, T6rkiye'nin g6r6n6r bir k6resel insani yardım akt6r6 olmaya başlaması Somali'ye yaptığı hatırı sayılır yardımlarla başlamış ve Suriye krizi ile devam etmiştir. Somali'ye yapılan yardımlar açık bir şekilde dış yardımken, T6rkiye'deki Suriyeli m6lteciler için yapılan yardımların uluslararası dış yardım sayılması konusunda çok taraflı bir mutabakat tam olarak sağlanmış değildir. Bunun yanında, T6rkiye başka bir 6lke olan Somali'de tek taraflı hareket ederken, kendi sınırları içindeki m6lteci sorununa ilişkin AB ile işbirliğine gitmiştir. Ancak, bu

işbirliği sayesinde dış ve insani yardım temini konusunda kamu kurumları ve bürokrasisi güçlenmiş, ileride AB ile müşterek programlarda yer alınması hususunda yapısal zemin hazırlanmıştır. Bu gelişmiş kapasitenin ve sıkıntılı tecrübenin içinde bulunulan koronavirüs salgını günlerinde ve sonrasında Türkiye-AB ilişkileri açısından bir fırsat yaratma potansiyeli bulunmaktadır. Ancak, Türk tarafının AB ile ilişkilerinde elinde olan “mülteci” siyasi kartını bundan sonra nasıl kullanacağı ve hem iç hem de dış politikasında AB'nin dış yardım politikaları üzerinden ötekileştirici söylemini sürdürüp sürdürmeyeceği de Türkiye-AB ilişkilerinde belirleyici olmaya devam edecektir. Sonuncu ama son derece önemli olarak, kamu bütçesinden yapılan dış yardımların amaçlarına, coğrafi dağılımına ve miktarlarına ilişkin kararların ne kadar demokratik mekanizmalarla alındığı ve denetlendiği, harcamaların ne kadar şeffaf ve hesap verilebilir bir şekilde yapıldığı sorunsallarının akıbeti de küresel kalkınma ve işbirliği gündeminde Türk dış politikasının gelecekte ne derece etkin olabileceği konusunda belirleyici bir rol oynayacaktır.

Kaynakça

AB Konseyi, 1996. *İnsani Yardım üzerine Konsey Yönetmeliği*.

Apaydın, F. 2012. “Overseas Development Aid across the Global South: Lessons from the Turkish Experience in Sub-Saharan Africa and Central Asia.” *European Journal of Development Research* 24:261-282.

Aras, B., ve P. Akpınar. 2015. “The Role of Humanitarian NGOs in Turkey's Peacebuilding.” *International Peacekeeping* 22 (3): 230-247.

Aydın-Düzgıt, S. 2019. “Can Non-Democracies Support International Democracy? Turkey as a Case-Study.” *Third World Quarterly*.

BBC Türkçe, [“Koronavirüs: Türkiye hangi ülkeye ne kadar yardım](#)

[götürdü?](#)", 28.04.2020.

Çelik, N., ve E. İşeri. 2016. "Islamically Oriented Humanitarian NGOs in Turkey: Akp Foreign Policy Parallelism." *Turkish Studies*17 (3): 429-448.

Cihangir-Tetik, D., ve M. Müftüler-Baç. 2018. "Turkey's Compliance with the European Union's Development Policy: A Pattern of External Differentiated Integration?" *Journal of European Integration*40 (7): 939-959.

Cihangir-Tetik, D., ve M. Müftüler-Baç. 2020. "Comparison of development assistance policies: Turkey and the European Union in sectoral and humanitarian aid" *Journal of European Integration*.

De Lauri, A. 2016.*The Politics of Humanitarianism: Power, Ideology and Aid*. New York: I.B. Tauris.

Demirsu, İ., ve Cihangir-Tetik, D. 2018. "Constructing the Partnership with Turkey on the Refugee Crisis: EU Perceptions and Expectations." *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 21 (6): 625-642.

İpek, P. 2015. "Ideas and Change in Foreign Policy Instruments: Soft Power and the Case of the Turkish International Cooperation and Development Agency." *Foreign Policy Analysis* 11: 173-193.

Kavaklı, K. C. 2018. "Domestic Politics and the Motives of Emerging Donors: Evidence from Turkish Foreign Aid." *Political Research Quarterly* 71 (3): 614-627.

Küresel İnsani Yardım Raporu ([Global Humanitarian Assistance Report](#)). 2018.

Langan, M. 2017. "Virtuous Power Turkey in sub-Saharan Africa: The 'Neo-ottoman' Challenge to the European Union." *Third World Quarterly* 38 (6): 1399-1414.

OECD, [Kalkınma İstatistikleri Veritabanı](#).

Orbie, J., P. Van Elsuwege, ve F. Bossuyt. 2014. "Humanitarian Aid as an Integral Part of the European Union's External Action: The Challenge of Reconciling Coherence and

Independence." *Journal of Contingencies and Crisis Management* 22 (3): 158-165.

Dr. Damla Cihangir Tetik, İstanbul Ayvansaray Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde doktor öğretim üyesidir. Başlıca çalışma alanları, AB yönetimi ve entegrasyonu, AB ve Türk dış politikası, kalkınma ve işbirliği politikaları, Transatlantik ilişkiler, demokratikleşmeyle siyasette şeffaflıktır. Siyaset Bilimi doktora derecesini 2017'de Sabancı Üniversitesi'nden almıştır. Yüksek lisanslarını Avrupa Çalışmaları üzerine King's College Londra'da ve Güneydoğu Avrupa Çalışmaları üzerine Atina Üniversitesi'nde tamamlamıştır.

Prof. Meltem Müftüleri-Baç, Sabancı Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde öğretim üyesi ve aynı zamanda Jean Monnet Kürsüsü Başkanıdır. Avrupa Birliği Çalışmaları alanında çok sayıda kitap ve makalesi bulunmaktadır.

Bu yazıya atıf için: Damla Cihangir-Tetik ve Meltem Müftüleri-Baç, "Türkiye - Avrupa Birliği İlişkilerine Dış ve İnsani Yardımlar Penceresinden Bakmak", *Panorama*, Çevrimiçi Yayın, 23 Mayıs 2020, <https://www.uikpanorama.com/blog/2020/05/23/turkiye-avrupa-birligi-iliskil-erine-dis-ve-insani-yardimlar-penceresinden-bakmak>

Telif@UIK*Panorama*. Bu yazının tüm çevrimiçi ve basılı telif hakları *Panorama* dergisine aittir. Yazıda yer verilen görüşler yazarına/yazarlarına aittir. UİK Derneğini, *Panorama* Yayın Kurulunu, dergi editörlerini ve diğer yazarları bağlamaz.